

Vilhelm Balling danselærer, restauratør og "Danmarks første lærer i selskabsdans"

af Ole Skov

Forrige artikel handlede om Vilhelm Balling frem til slutningen af 1870'erne, hvor han kaldte sig "Danmarks første lærer i folkedans". Denne artikel er om Balling som "Danmarks første lærer i selskabsdans" samt resten af hans karriere og liv.

Mange af hans annoncer i denne periode indeholdt "første lærer i folkedans", men han begyndte også i november 1878 at kalde sig "første lærer i selskabsdans". Han anvendte disse 2 betegnelser i flæng de efterfølgende år. Betegnelserne var dog tilsnigelser. På sit repertoire havde han kun få danse, som senere blev kaldt folkedanse, og han var slet ikke den første lærer i selskabsdans. Siden 1700-tallet havde der været mange danselærere, der underviste i selskabsdans, og de havde også danseskoler.

VILHELM BALLING,
(Danmarks Første Lærer i Selskabsdans).

Fra Ballings dansebog, 11. oplag 1891.

Danselærer V. Balling,
(Danmarks første Lærer i Selskabsdans),
Borgergade 69, 1. S. (forhen Missionselskabets store Sal), begynder
idag Kl. 5 et nyt Kursus for Voksne (Uøvede)
i **Runddans**, kun forkert (modsat Rundsvingning).
Et Kursus à 2 Kr. for Herrer og 1 Kr. for Damer.
De, som ønske at blive Lærere i Dans,
kunne blive examinerede hos mig.
Specielt anbefales mine **Dansebøger.** Faas i alle Boglader.
Den største med 208 Danse 1 1/4 Kr.
Den større med 111 Danse 1 1/2 Kr.
Den mindre med 25 Danse 50 Øre.
Den mindste med 12 Danse 25 Øre.
Balkort med Les Lanciers og Française. **8 Øre.**

Dags-Telegraphen 16. marts 1879.

Balling forsøgte i det meste af sin karriere at forherlige sig selv. Han anvendte blandt andet udtryk som:

"Danmarks første danseinstitut",
"Københavns billigste danseundervisning",
"Alle Selskabsdans lærer hurtigt og grundigt efter min velkendte, letfattede metode",
"Gulvet er stort og bonet",
"Den eneste her i Danmark korrekte og letfattede bog",
"Den eneste korrekte, kortfattede og letfattede vejledning i dans, der findes i Norden",
"Herrer, damer og børn lærer selskabsdans hurtigt og grundigt".

Annonce i "Dags-Telegraphen" 16. marts 1879:

"Danselærer V. Balling (Danmarks første lærer i Selskabsdans), Borgergade 69,

1. S. (forhen Missionselskabets store Sal), begynder idag kl. 5 et nyt kursus for Voksne (Uøvede) i Runddans, kun forkert (modsat Rundsvingning). Et Kursus à 2 Kr. for Herrer og 1 Kr. for Damer. De, som ønske at blive Lærere i Dans, kunne blive examinerede hos mig. Specielt anbefales mine Dansebøger. Faas i alle Boglader. Den største med 208 Danse, 1 1/4 Kr. Den større med 111 Danse, 1 1/2 Kr. Den mindre med 25 Danse, 50 Øre. Den mindste med 12 Danse, 25 Øre. Balkort med Les Lanciers og Française, 8 Øre".

Balling boede i Borgergade 69. Han havde også undervisning dér og prøvede i en periode at tiltrække nye elever ved at undervise i ualmindeligheder som for eksempel "modsat rundsvingning" – altså avet om, hvilket nok ikke var så almindeligt.

Ole Madsen maler facade på gæstgiveriet i Studiestræde 32.

Billede af balsal, dansebogen fra 1881.

**Kjøbenhavns
nobleste Danse-Institut
for Voksne og Børn.**

Undertegnede anbefaler sine Kursus og private Timer til Voksne og Børn. Undervisningen meddeles grundig og alle Selskabsdansen læres smukkeste og hurtigst efter min velbekjendte letfattelige Metode.

Betaling for et Eftermiddagskursus.
(For 8 Mændene):
For DAMER. 2 Gange Ugentlig fra 6 til 8 3 Kr.
For HERRER. — — — — — 6 Kr.

For Børn maanedsviis 1 Kr.

Betaling for et Aftenkursus.
(For Maanedens):
For Damer for 24 Timer 1 Kr.
For Herrer — — — — — 2 Kr.

Arbejdsgaet
VILH. BALLING.
Danmarks første Lærer i Selskabsdansen.

Obs. Turdansen, Vals og Hopas etc. sær-
smukkest og hurtigst a 4 Kr. Timen, efter den af
mig i 1872 indførte letfattelige, til Dato uover-
trufne Metode.

Announce og prisliste, dansebogen fra 1881.

I januar 1879 købte Balling ejendommen Studiestræde 32 for 60.200 kr. af bogtrykker N. Calberg. Han flyttede dertil og begyndte fra efteråret at anvende lokalerne til sine dansekurser. Ud over, at der boede private familier i bygningen, var der også i stueetagen et gæstgiveri. Det var ejet af Ole Madsen, men blev lukket ved overtagelsen. Balling oprettede senere selskabslokaler på adressen og kaldte sig derfor restauratør. Han lejede også lokalerne ud til foreninger, generalforsamlinger, auktionslokaler m.m.

Hortulania-Polka.

Opstilling som Polka, paaner at Herrerne og Damerne stille sig front mod hinanden; derefter 4 Takter Balancé, derpaa 4 Takter Klap, nemlig: et Klap og høire Haand mod hinanden, et Klap og venstre Haand, endnu et Klap og begge Hænder, derpaa 3 Klap.

Disse 8 Takter gentages endnu engang.
Derefter 16 Takter Polka.

Det Samme gentages og saa fremdeles.

Af V. B.

Hortulania Polka, dansebogen fra 1881.

Familien boede i en lejlighed på 3 værelser på 1. sal til venstre. Der var ham selv, hans kone, deres søn og Henriette Sophie Nielsen, der nok var hans svigermor. Skindhandler Niels Nielsen og hans kone Johanne Marie boede i lejligheden 1. sal til højre på 2 værelser og havde 7 børn i alderen 2-14 år. Ejendommen havde også et baghus, og der boede i alt 48 personer i de 2 bygninger. Man boede tæt dengang.

Balling begyndte restaurationsvirksomhed i 1882. Der blev selvfølgelig spillet musik til Ballings undervisning og baller, som blev afholdt fra kl. 20.00 til 05.00 om morgenen, og der blev udskænket spiritus. Flere naboer klagede over larmen, hvorfor han allerede første år fik en bøde på 50 kr.

I december 1886 forsøgte Balling at sælge ejendommen i Studiestræde måske for at få en fortjeneste, som ville have været omkring 15.000 kr. Det lykkedes ikke.

I Ballings dansebog fra 1881 kan man læse om "Kjøbenhavns nobleste Danse-Institut" samt betaling m.m., og der er trykt en scene fra en stor balsal. Billede af balsal, dansebogen fra 1881.

Balling havde selv koreograferet en del danse. En af disse er den enkle pardans "Hortulania Polka". "Hortulania" betyder gartner/have videnskab og var også navnet på Gartnerforeningen i København. Balling havde selv som ung været gartner, så dansen er nok tilegnet denne forening.

Hortulania Polka, "Fra Balsalen – Danske Nationaldanse", København 1898.

Jens Olsen, Maribo 1913.

rer Jens Olsen (1839-1920) fra Bakkebølle ved Vordingborg, der senere blev kustode ved Lolland-Falsters Stiftsmuseum i Maribo, har den med i sin dansebog fra 1876.

Danselærer B. Gøtterup annoncerede i "Isefjordsposten" d. 2. november 1882, at han holdt kursus med blandt andet "Jernbane-Kvadrille" på Hr. Lynges Hotel i Frederikssund.

"Dandseøvelse". Undertegnede agter at afholde Dandseøvelse i Hr. Lynges Hotel hver Tirsdag og Lørdag for unge Damer og Børn fra Kl. 5-7 og for Herrer fra Kl. 7-9, første Gang Lørdagen den 4de ds. Prisen for Børn og unge Damer for hele Kursuset er 5 Kr., for 2 Søstre 7½ Kr. og for 3 Søstre 8 Kr., den 4de gaar frit; for en Herre 8 Kr. Kursuset. Der bliver Musik fra den første Dag af 1 Musiker, om 14 Dage af 2 og fra December 3 Musikere. Der læres Les Lanciers, Française, Jule-Kvadrille, Menuet, Le Prince Imperiale, Jernbane-Kvadrille, Finalen, forskellige Selskabsdandse, Spansk Vals, La Tempête. V. Gøtterup, examineret Dandselærer".

J. P. Lyngge var både restauratør og musiker ligesom sin bror Hans Nicolai Lyngge, der også omtales som spillemand. I Ballings dansebog 10. oplag, som også hedder "230 forskellige danse", skrev han, at valsen dansedes for hurtigt og hopsaen for langsomt. Han ønskede desuden, at balletdanserne og gymnastiklærerne, når de underviste i vals, anvendte hans nye metode i stedet for den gamle.

Musiker og restauratør Jens Peder Lyngge, Frederikssund ca. 1895.

Bogen blev omtalt og anmeldt i Adresseavisen den 25. november 1890 under overskriften "En Dansebog". Anmelderen "Jack" skrev blandt andet, at forfatteren til den "eneste korrekte, kortfattede og letfattede vejledning i dans der eksisterer" på titelbladet nævnte sig selv som Danmarks første lærer i selskabsdans. "Jack" skrev, at Balling kunne fejre, at bogen var udkommet i tiende oplag, og at "den værdifulde lille bog indeholder selvfølgelig også et udvalg af cotillonsture". Derefter beskriver anmelderen 2 af turene:

Nummer 147: "Efter at have danset salen rundt, modtager hver dame en op-pustet gummiballon med en snor i. Damerne galopperer derefter omkring i salen med ballonerne efter sig på gulvet forfulgt af herrerne som forsøger at træde dem itu. De herrer det lykkes for, danser med damen, mens de andre må sætte sig hen på plads". Altså det vi i nyere tid kalder ballondans.

Nummer 179: "Efter at have danset modtager herrerne en lille livlig-farvet æggeskal, som er fyldt med duftende parfume, som de så knuser over hovedet på den dame, de vil danse med". Spændende!

Dandseøvelse.

Undertegnede agter at afholde Dandseøvelse i Hr. Lynges Hotel hver Tirsdag og Lørdag for unge Damer og Børn fra Kl. 5-7 og for Herrer fra Kl. 7-9, første Gang Lørdagen den 4de ds. Prisen for Børn og unge Damer for hele Kursuset er 5 Kr., for 2 Søstre 7½ Kr. og for 3 Søstre 8 Kr., den 4de gaar frit; for en Herre 8 Kr. Kursuset. Der bliver Musik fra den første Dag af 1 Musiker, om 14 Dage af 2 og fra December af 3 Musikere. Der læres Les Lanciers, Française, Jule-Kvadrille, Menuet, Le Prince Imperiale, Jernbane-Kvadrille, Finalen, forskellige Selskabsdandse, Spansk Vals, La Tempête.

B. Gøtterup,
examineret Dandselærer.

"Dandseøvelse" – Isefjordsposten d. 2. november 1882.

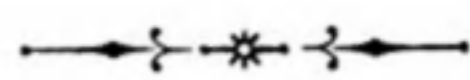
Enkelte andre danselærere anvendte Ballings danse i deres egne bogudgivelser og i deres undervisning. En af dansene var "Jernbane-Kvadrille". Det er en kvadrille for 16 par og var med i Ballings første dansebog fra 1873 og i udgivelserne til og med 1878. Danselæ-

Lynges Hotel, Østergade 4, Frederikssund, efter P.E. Lynges overtagelse i 1903.

Tillæg, som særlig omfatter

VALSEN.

Der danses meget her i Danmark, særlig her i Kjøbenhavn, men det smukke og yndefulde ser man ikke meget til.

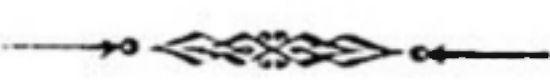
Alle **Danse** udføres næsten overalt altfor hurtig, paanær **Hopsa**, som gennemgaaende overalt bliver danset for **langsom**.

Dog er der ingen af de almindelige **Runddanse**, hvor **Hurtigheden** og det **Uskønne** i Modsætning til det, det burde være, træder skarpere frem, end netop i **Valsen**; især træder det frem paa de eleganteste **Baller**, hvorimod det paa de jævne **Baller**, særlig er **Holdningen** og **Førelsen**, som er meget mangelfuld og **usken**.

Hvad særlig de mindre heldige **Valse-Trin** angaaer, er det vel snarere en stor Del af **Lærerne**, der ere Skyld deri, thi en stor Del af dem anvender stadig endnu den gamle, uskønne **Vals-Metode**; dette gælder særlig om **Balletdanserne** og **Gymnastiklærerne** (som holde **Danseskole**).

Ønskeligt for **Valsens** Vedkommende vil det derfor være, om særlig de ovenfor Nævnte lod den gamle, mindre nette og yndefulde **Metode skrinlægge** og anvendte den skønnere **nyere Metode**.

Maatte dette blive Tilfældet, er tildels Øjemedet med disse **Linier** naaet.

Ballings dansebog 10. oplag 1890 om valsen.

“Jack” anbefaler til slut alle balløver at studere bogens 230 elegante små danseafhandlinger, men at de skal lægge sig disse ord på hjertet: Et er et søkort at forstå, et andet er et skib at føre.

Man behøver altså ikke at blive en god danser, fordi man har læst Ballings bog.

I alt udgav Balling sine bøger i 12 oplag med det første i 1873 og det sidste i 1892. I de sidste udgaver af bøgerne skrev Balling, at danseinstituttet blev oprettet i 1870, samt hvor mange elever han gennem årene havde haft. Han har helt sikkert haft mange elever, men han overdrev nok også. I 1890 og 1891 skrev han ca. 36.000 voksne elever, men i sidste og 12. oplag, der også hedder “28 danse”, står der på side 2 ca. 37.000 voksne men på sidste side står der “nu paa 22-Aarsdagen i Oktober 1892 ca. 38000”.

På forsiden af sidste oplag står der 1891, men den er sikkert først udkommet i slutningen af 1892.

I Ballings bøger er der 75 forskellige danse og 180 cotillonsture. Ud over de kendte danse som les lanciers, française mfl. var der også enkelte danse, som vi kender fra det danske folkedanse repertoire f.eks. sekstur, fandango, klapfinale, rheinlænderpolka med mere, men der er også 25 danse, som Balling selv har koreograferet. Det er især enkle små pardanse. En del havde kvindenavne som f.eks. Thora-vals og Marie-polka, men andre er også opkaldt

efter byer ved København og i Nord-sjælland, som for eksempel Ballerup-Polka og Hørsholm-Hopsa.

Balling fik sit “restauratør-borgerskab” i 1882. Han havde dog på et tidspunkt midlertidigt deponeret sin spiritusbevilling for at spare penge i brændevins-skat. Han solgte alligevel spiritus til sine egne dansekurser og baller, men også når foreninger m.m. lejede hans lokaler. I foråret 1897 fik han så igen et polititilhold for at genere naboerne med høj musik om aftenen og natten, og han blev tiltalt for ulovligt at udskænke spiritus. Denne gang fik han en bøde på 100 kr.

Balling påberåbte sig, at hans udskænkning kom ind under næringslovens paragraf 61 om beværtning “ved sluttet bord”, altså at det var lukkede private selskaber. Han sagde blandt andet, at “min sprit er ikke for alle og enhver, man skal rigtignok først være medlem af mit dansekursus - 2 kr. pro persona”. Myndighederne ændrede dog ikke mening. Sagen blev dernæst med “allerhøjeste bevilling” appelleret til højesteret og kom for d. 30. november 1897.

De følgende 4-5 dage kunne man i landets aviser læse, at Ballings forsvar var yderst fornøjeligt. Han havde godt nok en forsvarsadvokat, men holdt selv sin forsvarstale. Man skrev, at han var en lille og fed mand med en koket hane-kam og han bevægede sig med sirlige dansetrin frem - en, to, tre og et lille buk.

Han forklarede, at hans søn både spillede klarinet og klaver - dog kun ét instrument ad gangen, og gav så en rystende fremstilling af alt det, der var overgået ham. Brændevinsudskænkningen var kun sket til “sluttet selskab”, og i det hele taget var det meget alvorligt ment med hans danseundervisning. Et kursus på 8 aftener, hvor man lærer 20 runddanse, koster 2 kr. og den eneste, der havde sneget sig ind, var den opdagerbetjent, som havde meldt ham, og han havde overhovedet ikke lært de simpleste dansetrin. Balling forklarede dette med, at betjenten kun var der få gange, selvom han havde betalt for 8

lektioner. Selv vågede han med største omhyggelighed over, at der ikke blev danset forkert. Begik en dame et fejltrin, måtte hun øjeblikkelig gøre det om igen! (stor munterhed i retssalen).

Mine lærebøger i dans findes i alle danse- og gymnastiklæreres bibliotek, og jeg har fået styrtende bunker af taksigelser. Jeg har taget nogle bøger med, så kan dommerne selv læse dem. Balling nævnte, at "Hørsholm Avis" havde erklæret, at han var landets bedste danselærer. Hvis ikke jeg var så berømt, hvorfor tror De så ellers, at godsejerne på Fredensborg kanten kaldte mig derop for at undervise deres sønner. Det var endog selvom Bournonville og hans balletkorps var i Fredensborg.

Mine elever kan få en forfriskning i pauserne, for man kan jo blive tør i halsen højtærede dommere. De får drikken af mig egenhændigt, men de må selv trække flaskerne op. Når så der kommer en sådan politibetjent og narrer mig på den måde, så kalder jeg det ufint. Det er ikke nobelt, højtærede. Sådan ville ingen af de herrer have gjort. Balling sluttede med et flot buk.

Efter Ballings tale sagde hans forsvarer, at politibetjenten var den eneste, om hvem man vidste, at han havde benyttet danseskolen som restaurant.

Derefter anbragte Balling en stor æske med balkort foran dommer Nellesmann. Han ville nemlig forære dommerne disse. Men Nellesmann oplyste, at det sikkert var unyttigt, og at man nok ikke havde brug for kortene.

Efter proceduren omringedes den gemtylige danselærer af journalister, hvorpå han sagde: "Det er storartet, hvor man kan stå, og blive tør i halsen herinde, havde jeg kunnet få en bajer, skulle jeg have sat anderledes fart på".

I provinsbladene tilføjede man, at der i København fandtes et utal af "danskoler" og "dansekursus", der ikke var andet end maskerede smugkroer, mod hvilke politiet førte en skarp krig med tilhold og bøder.

Højesteret stadfæstede den tidligere afsagte dom på 100 kr. og fratagelse af brændevinsbevillingen, og Balling skulle betale sagens omkostninger. Han mente, at der ikke var retfærdighed til i denne verden, og "hos mig lærer man

udmærket vals, polka, hopsa og 'pas de quatre'. Politiken skrev: "skulle det efter dommen være ude med danseskolen, har hr. Balling jo altid den nordsjællandske godsejer i baghånden og for sønnen, den mangesidige musiker, vil der utvivlsomt være en plads i Kasinos orkester".

Balling må i forbindelse med højsteretsdommen have solgt Studiestræde 32, for 5. januar 1898 kan man i "Adresseavisen" læse, at "Danseinspektør Ballings efterfølger Albert Westergaard i lokalerne i Studiestræde 32 uden tilladelse havde beværtet forskellige foreninger med spise- og drikkevarer. Han blev i den anledning idømt 50 kr. i bøde". Det fortsatte altså med "fest og ballade" i Ballings gamle lokaler. I februar 1901 havde forgylder C. H. Jepsen overtaget ejendommen, så der kom nok mere ro i gaden.

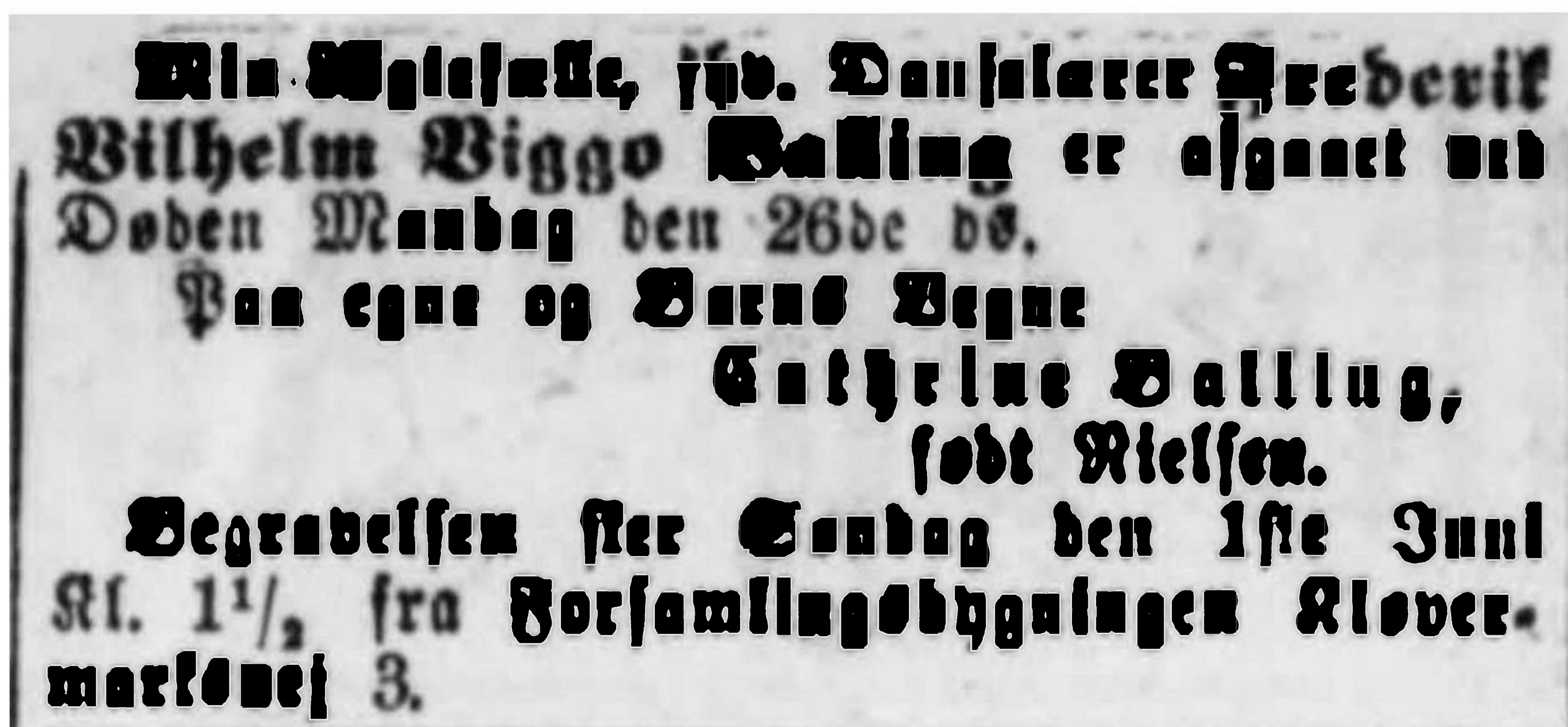
I 1898-99 begyndte Balling at holde sine kurser på Amager. Det var i nummer 20 på Køhlertsvej, der fra 1898 kom til at hedde Holmbladsgade og i forsamlingsbygningen på Kløvermarksvej 3, der senere kom til at hedde Markmandsgade. Det var i "Arbejdernes Forsamlingsbygning", som havde en balsal. Bygningen blev revet ned i 1930'erne og erstattet af "Amager Selskabslokaler", der op til vor tid har været anvendt til blandt andet folkedans og legestuer.

Avisen København 30. november 1897 "for meget balfaldera".

Arbejdernes Forsamlingsbygning på Kløvermarksvej 3, ca. 1898.

Ballings dødsannonce i Berlingske Tidende 29. maj 1902.

Familien Balling var nu flyttet til Christiansgade 6 og den 1. maj 1902 videre til Pommerensgade 6 på Amager.

Balling holdt også kurser på Nørrebro. Han benyttede blandt andet "Orseum" på Nørrebrogade 160. Dette var også et forsamlingslokale for arbejderbevægelsen. Der blev holdt valg møder, foredrag, juletræsfester for børn samt danskurser.

Han var også møntsamler og havde en stor og relativ dyr samling. En del af samlingen kom på auktion i 1899 måske for at købe ejendommen Køhlertsvej 2-6, som han overtog i juni.

Vilhelm Balling døde mandag den 26. maj 1902 af underlivsbetændelse. Han havde været "fritænker". Det vil sige, at han ikke troede på gud, men havde sin egen mening om det spirituelle. Hans

begravelse blev derfor afholdt i forsamlingsbygningen på Kløvermarksvej 3, og han blev derefter begravet på Assistents Kirkegård i København.

En af de mest spektakulære københavnske danselærere blev kun 54 år gammel, men han havde sat sit præg på "byens dans".

De væsentligste kilder:

Aviser på Statsbiblioteket, Århus.

Det kongelige bibliotek, København.

Statens arkiver – folketællinger, kirkebøger.

Frederikssund Lokalhistoriske Arkiver.

<http://www.hovedstadshistorie.dk/>

Kraks vejvisere fra 1870-80'erne.

Lolland-Falsters Stiftsmuseum Årbog 1990.